TOPLUMSAL CİNSİYET VE TÜRKİYE'DE MADEN MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMLERİNDE KADIN AKADEMİSYEN OLMAK

GENDER AND BEING A WOMAN ACADEMICIAN IN MINING ENGINEERING DEPARTMENTS IN TURKEY

T.D. Tombal Kara [1,] *, M. Kara [2]

[1]*Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Maden ve Cevher Hazırlama Mühendisliği Bölümü*
(Sorumlu yazar: ttombal@adanabtu.edu.tr)
[2]*Çukurova Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu*

ÖZET

Toplumsal cinsiyet, biyolojinin kodladığı maddi bedenlere manevi anlamlar yükleyerek onları kültürel olarak tanımlamak ve ayırmak; kadın ve erkeği, kadınlık ve erkeklik denen rol ve statüler bütünüyle özdeşleştirmektir. Bu ayrım, kadının aleyhine birçok eşitsizliğin doğmasında başrolü oynamaktadır. İnsanlığın başlangıcından beri var olan çalışma olgusu kapsamında kadınlar köle, çırak, yamak gibi roller üstlenirken günümüzdekine yakın anlamda kadınların çalışma yaşamına girişi 18. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. Ülkemizde kadının çalışma yaşamı eğitim seviyesine göre değişmektedir. Eğitim seviyesi yüksek kadınlar, toplumun kadın cinsiyetine uygun gördüğü ve statüsü yüksek işler yapma eğilimindedir. Kamusal hayatın pek çok alanında olduğu gibi kadınların eğitim ve bilimsel üretim alanına dahil olabilmeleri de uzun yıllara yayılan mücadelelerle adım adım gerçekleşebilmiştir.

Bu çalışmada kadınların Türkiye'de Maden Mühendisliği eğitimi verilen üniversitelere akademisyen olarak girişleri, akademik kariyer süreçleri ve toplumda özellikle erkek egemen olarak tabir edilen Maden Mühendisliği bölümlerinde akademide yer edinme koşulları ulusal ve uluslararası literatürden de yararlanılarak irdelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de hali hazırda Maden Mühendisliği bölümüne sahip 28 üniversitede görev alan kadın ve erkek akademisyenlerin öncelikli olarak üniversiteler bazında dağılımları verilmiştir. Akabinde, kadın akademisyenlerin unvan bazında dağılımları, takiben de bu verilerin cinsiyete dayalı oranları verilmiştir. Çalışmanın temel amacı Maden Mühendisliği bölümlerinde kadın akademisyenlerin akademinin neresinde olduğunun ve akademideki varlıklarının irdelenerek kadın/erkek oranlarındaki eşitsizlikten yola çıkılarak çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Akademi'de Kadın, Maden Mühendisliği, Ataerkil Toplum

ABSTRACT

Gender is to define and distinguish material bodies culturally encoded by biology through imposing spiritual meanings on them; and to consubstantiate men and women by way of feminine and masculine roles and statuses. This distinction plays a leading role in the emergence of many inequalities against women. The introduction of women to working life in its modern meaning at present comes across the end of the 18th century. The working life of women in our country varies according to the level of education. Women with a high level of education tend to have high-status jobs which are considered suitable to their gender. As is the case in many areas of public life, women's involvement in the field of education and scientific production has also been realized step by step with the struggles that have been spreading many years.

In this study, women's entrance to the universities that have Mining Engineering faculties in Turkey as academicians, their academic career processes and the conditions of obtaining a place in the academy in Mining Engineering Departments, which are especially identified as male-dominant, were investigated by taking advantage of national and international literature. In this context, dispersion on the basis of universities was firstly given for women and men academicians at 28 universities that have already had Mining Engineering departments in Turkey. Subsequently, the distribution of female academicians on the basis of title, followed by gender-based ratios of these data were given. The main aim of the study is to propose solutions based on inequality in female/male ratios by examining where women academicians in the academy are and their roles in the academy.

Keywords: Gender, Women in Academy, Mining Engineering, Patriarchal Society

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, biyolojinin kodladığı maddi bedenlere manevi anlamlar yükleyerek onları kültürel olarak tanımlamak ve ayırmaktır. Kadın ve erkeği, kadınlık ve erkeklik denen rol ve statüler bütünüyle özdeşleştirmektir. Bu ayrım, kadının aleyhine birçok eşitsizliğin doğmasında başrolü oynamaktadır. Toplumsal cinsiyet ve ayrımcılık tartışmalarının 1960'larda başladığı bilinmektedir. Bu tartışmalar içinde geçen toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet kavramlarının zaman zaman birbirlerine karıştırıldıkları gözlenmektedir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık kadınların toplumsal cinsiyeti, biyolojik cinsiyetiyle ilişkilendirilerek kadınların üstlenebileceği görevlerin, işlerin ve mesleklerin daraltılması, engellenmesi ya da yasaklanması temeli üstünde belirginleşmektedir. Sosyal bilimler literatüründe biyolojik ve toplumsal cinsiyet olmak üzere iki farklı cinsiyet kavramı ele alınmaktadır. Biyolojik cinsiyet bireylerin fiziksel özelliklerine göre kadın ve erkek olarak sınıflandırılmaları iken, toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeklerin toplumdaki farklı rol ve davranışlarını tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet, sosyal olarak yapılandırılmış bir olgudur. Bu olgu içinde belirli kişilik ya da diğer sosyal özellikler maskülen ya da feminen olarak ifade edilmektedir ve yanlış bir tavırla erkek ya da kadın bedenine sahip olmakla kendiliğinden ortaya çıktığı varsayımına dayanmaktadır. Kadın-erkek eşitliği, toplumun her alanında olduğu gibi eğitim alanında da üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre cinsiyet, kadın ve erkeği tanımlayan biyolojik ve fizyolojik özellikleri ifade ederken, toplumsal cinsiyet; sosyal olarak oluşturulan ve bir toplumun kadına veya erkeğe uygun gördüğü rolleri, davranışları, etkinlikleri ve nitelikleri belirtir. Acker'ın (1992) belirttiği gibi 'cinsiyet' doğal bir oluşumken 'toplumsal cinsiyet' oluşturulur (Özkanlı ve Korkmaz, 2000; Bingöl, 2014; Başarır ve Sarı, 2015; Yıldız, 2018; WHO, 2018).

Kadınlar, her dönem ve toplumda çeşitli çalışma biçimleri ile üretim faaliyetleri içerisinde yer almaktadırlar. Kadınların çalışma biçimlerindeki çeşitlilik, çalışma kavramına erkekler ve kadınlar açısından farklı bir anlam ve içerik yüklemektedir. Kadınların "çalışma"sının sadece ekonomik olarak üretken faaliyetlerden oluşmaması, çalışma yaşamına katılımı ve çalışma koşullarını kadın ve erkek için farklı özelliğe büründürmektedir. Kamusal hayatın pek çok alanında olduğu gibi kadınların eğitim ve bilimsel üretim alanına dahil olabilmeleri de uzun yıllara yayılan mücadelelerle adım adım gerçekleşebilmiştir. Farklı ülkelerde kadınların üniversitelerde bilim insanı olarak çalışabilmeleri bir anda gerçekleşmemiş, kadınlar önce üniversitelerdeki dersleri izleyebilmiş ve belli bölümlere öğrenci olarak alınmışlar sonrasında ise üniversitelerdeki bütün bölümler kadın öğrencileri kabul etmişlerdir. Ülkelerindeki mücadelelerin gelişimine göre önce kimi ülkelerde kadınlar üniversite eğitimine karma eğitimle başlamış kimilerinde başlangıçta ayrı ayrı eğitim gören kadın ve erkek öğrenciler zaman içinde karma eğitime geçmişlerdir. Dünyada üniversite düzeyinde karma eğitimin yasak olduğu ve/veya kadınların sadece belli bölümlere alındığı ülkeler hâlâ mevcuttur. Kadınların üniversitelerde bilim insanı olarak çalışabilmeleri de ancak üniversite öğrencisi olarak kabul edilmelerini izleyen yıllarda gerçekleşebilmiştir (Özçatal, 2011; Şentürk, 2015).

Türkiye'de üniversitelerin tarihinde kadınların yer alması sürecinin Batı Avrupa ve Anglo-Sakson dünyadan kimi farklılıklar taşıdığı genel olarak kabul gören bir değerlendirmedir. Üniversite kurumunun Türkiye'de filizlenişi, modernleşme sürecinin bir parçası olarak, daha başından kadınların eğitimine ilişkin reform süreciyle birlikte yürümüştür. Bu nedenle modernleşme ve batılılaşmanın görünür kurumları olarak üniversiteler de, rejimin modern kadınlara ilişkin ideallerinin sembolleştiği kurumlardan biri olmuş ve daha başından itibaren kadınların katılımıyla şekillenmiştir. Her modern toplumda toplumsal cinsiyet ilişkileri ve cinsiyete dayalı iş bölümüne dair belirli, doğru ve arzu edilen bir biçime yönelik varsayımlar mevcuttur. Bir kurum olarak üniversitenin işleyişinin de içinde şekillendiği toplumun dinamiklerinden ve cinsiyet rejiminden etkilenmediği söylenemez. Üniversitelerin, gerek kurumsal kimlikleri gerekse misyonları gereği toplumsal cinsiyet tartışmalarının dışında yer alması beklenmektedir. Ancak yapılan çalışmalar ve sayılara yansıyan gerçekler, bu toplumsal sorunun üniversiteler düzeyinde de bir karşılığı olduğunu göstermektedir (Öztan ve Doğan, 2015; Şentürk, 2015, Karakuş, 2016).

Eğitimin temel haklardan biri olarak kabul edildiği günümüzde eğitimde geçen süre geçmişe oranla arttığı gibi kadınların yükseköğrenime giriş ve akademik kariyerde ilerleme talepleri de artmaktadır. Bilimsel yaşamda kadın akademisyenlerin yer almasıyla birlikte, çalışma hayatının kadınlara yüklediği sorumluluklar da artmıştır. Toplumsal cinsiyet temeline bağlı olarak kadınların görünmeyen emek olarak ifade edilen ev içi üretiminin emek-değer açısından değerlendirilmesi mümkün değildir. Diğer yandan çalışma hayatında akademisyenliğin getirdiği zorunluluklar da bu mesleği icra eden kadınlar üzerindeki yükün daha da artmasına neden olmuştur. Kadınların akademik hayatta hiyerarşinin alt basamaklarındaki pozisyonlarda ve kadınlara "uygun" görülen meslek dallarıyla ilişkili bölümlerde varlık göstermelerini anlayabilmek için, kadınların işle birlikte aile ve özel alanla olan ilişkilerini anlamak gerekmektedir. Akademisyenlikte ders vermenin yanı sıra, kariyer yapmak için ihtiyaç duyulan, yayın yapmak, kongrelere katılmak, tez danışmanlığı yapmak gibi uğraşılar mesai saatlerinin dışına taşmakta ve özel yaşamdan fedakarlık etmeyi gerektirmektedir (Dikmen ve Maden, 2012; Küçükşen ve Kaya, 2016; Adak, 2018).

Toplumsal cinsiyetin akademiye bir diğer yansıması da bilimler düzeyinde kadın-erkek ayrımının gözlenmesidir. Buna göre genel kanı insan odaklı sosyal bilimlerin kadınlara, veri odaklı fen bilimlerinin ise erkeklere uygun olduğu yönündedir. Yapılan çalışmalar Türkiye'de fen bilimlerinin maskülen, sosyal bilimlerin ise feminen olduğunu destekleyecek bulgulara sahiptir. Akademik ortamlarda bilimler düzeyinde cinsiyetçi bir ayrışmanın varlığı göz ardı edilemez. Her ne kadar bilimsel olarak birçok yeniliğin olduğu oldukça önemli keşiflerin yapıldığı bir çağda yaşıyor olsak da, akademik alanda çalışma yapan kadınlar gerek kariyerlerini ilerletmede gerekse bilimsel çalışmalarını gerçekleştirmede hala bazı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Yaşanan zorluklar nedeniyle kadınlar bilim dünyasında oldukça dar bir alanda iş görmekte ve çok az katkı sağlayabilmektedirler (Yıldız, 2018; Demir, 2018).

Neredeyse tamamen erkeklerin hâkim olduğu akademide, kadınların da yavaş yavaş kendilerine yer edinmeye başladıkları görülmektedir. Aslında hemşirelik, eğitim ve sosyal hizmet gibi belirli alanlarda kadınlar hem öğrenciler hem de öğretim üyeleri olarak çoğunluktadır. Bununla birlikte, bazı araştırmalar kadınların hâlâ cinsiyet ve cinsiyet ayrımcılığına bağlı bakış açılarından dolayı bilim, tıp, hukuk veya edebiyat gibi erkek egemen disiplinlerde yeterince temsil edilmediğini ortaya koymaktadır. Geçtiğimiz 30 yıl boyunca batı dünyasındaki kadınlar akademi yolunda önemli adımlar atmışlardır. Kadınları yükseköğretime katılımdan alıkoyan birçok engel parçalanmıştır. 1932-1933 öğretim yılında Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'ne muallim kadrosuna kadınların alınmasıyla birlikte Türkiye'de kadınlar üniversitelerde akademisyen olarak çalışmaya başlamıştır (Skelton, 2005; Hirshfield ve Joseph, 2012; Şentürk vd., 2017).

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte teknoloji üzerindeki bilgi ve kontrol, toplumda yeni bir güç alanı oluşturmuştur. Teknolojinin temel olduğu mühendislik alanları ise, erkek egemen konuma

gelmiştir. Mühendisliğin eril niteliklerle özdeşleştirilen tarafsız, mantıksal, pragmatik, agresif ve yarışmacı özelliklere sahip olduğu ve yapısal olarak kadınlara ait özelliklerle bağdaşmayacağı varsayılmaktadır. Türkiye'de madenciliğin 1872 yılında kurulan Orman ve Maden Mektebi ile başladığı bilinmektedir. 1953'te kurulan Maden Fakültesi 1957'den itibaren Türkiye'nin ilk maden yüksek mühendislerini mezun etmeye başlamıştır. Son 20 yılda, yer bilimleri ve ilgili mühendislik bölümlerindeki kadın öğrencilerin sayısı, Türkiye'de önemli ölçüde artmıştır. Türkiye'deki üniversitelerde birçok alanda kadın fakültesi dağılımı için mühendislik alanındaki kadın öğrencilere yönelik cinsiyet dağılımı da mevcuttur. Kadın fakültelerinin en yüksek yüzdesi kimya, biyoloji, gıda ve çevre bilimlerinde kullanıldığından, yer bilimleriyle ilgili alanlarda da dikkate değer bir artış söz konusudur. Her ne kadar Türkiye'de kadın fakültesi yüzdesi daha yüksek olsa da, veriler, kadınların halen yer bilimlerinde ve yer bilimleri bölümlerinde daha yüksek seviyede eğrildiğini ve yeterince temsil edilmediğini göstermektedir (Okay, 2003; Okay, 2007; Emre, 2007; Okay, 2008).

Bu çalışmada kadınların Türkiye'de Maden Mühendisliği eğitimi verilen üniversitelere akademisyen olarak girişleri, akademik kariyer süreçleri ve toplumda özellikle erkek egemen olarak tabir edilen Maden Mühendisliği bölümlerinde akademide yer edinme koşulları ulusal ve uluslararası literatürden de yararlanılarak irdelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Maden Mühendisliği bölümlerinde kadın akademisyenlerin akademinin neresinde olduğunun ve akademideki varlıklarının irdelenerek kadın/erkek oranlarındaki eşitsizlikten yola çıkılarak çözüm önerileri sunmaktır.

ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Son yıllarda kadınların çalışma hayatına dahil olması hem Dünya'da hem de Türkiye'de geçmiş yıllara oranla artış göstermiş, toplumsal olarak yaşanan değişikliklerden dolayı da geçmişe oranla daha çok önem kazanmıştır. Özellikle, Maden Mühendisliği gibi erkek egemen olduğu düşünülen bölümlerde kadın akademisyen olmak, akademide varlık gösterebilmek; bununla birlikte kadın akademisyenlerin karşılaştığı/karşılaşabileceği olumsuzlukları tespit edip aksiyon alabilmek oldukça önemlidir.

Bu çalışmada sırasıyla, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Batman Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Konya Teknik Üniversitesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Şırnak Üniversitesi, Uşak Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde çalışan 75 kadın ve 313 erkek akademisyen ele alınmıştır. Burada istihdam edilen toplam 132 Profesör, 62 Doçent ve 81 Doktor Öğretim Üyesi unvan kademelerinde bulunan öğretim üyeleri ve 113 Araştırma Görevlisi üzerinden çalışma yürütülmüştür.

Çalışmanın ilk kısmında detaylı bir literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet ve cinsiyete dayalı ayrımcılık kavramları verilerek kadının çalışma yaşamına girişi, kadının üniversiteye ve akademiye girişi irdelenmiştir. Son olarak teknolojinin de ilerlemesiyle kadınların yer bilimlerinde akademideki konumlarına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci kısmını, Türkiye'deki Maden Mühendisliği bölümünde hali hazırda istihdam edilmiş olan kadın akademisyenler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, öncelikli olarak üniversitelerin unvan ve cinsiyet bazlı akademisyen dağılımları verilmiştir. Ardından, her bir unvan için kadın ve erkek akademisyen oranları incelenmiş ve akabinde Türkiye'deki Maden Mühendisliği bölümlerindeki kadın akademisyenlerin her bir üniversite için oranı verilmiştir. Son olarak, her bir unvan için kadın, erkek ve toplam akademisyen sayıları; üniversite ve unvan bazında toplam sayıları verilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, kadın

akademisyenlerin akademinin neresinde olduğunun ve akademideki varlıklarının irdelenerek kadın/erkek oranlarındaki eşitsizlikten yola çıkılarak çözüm önerileri sunulmuştur.

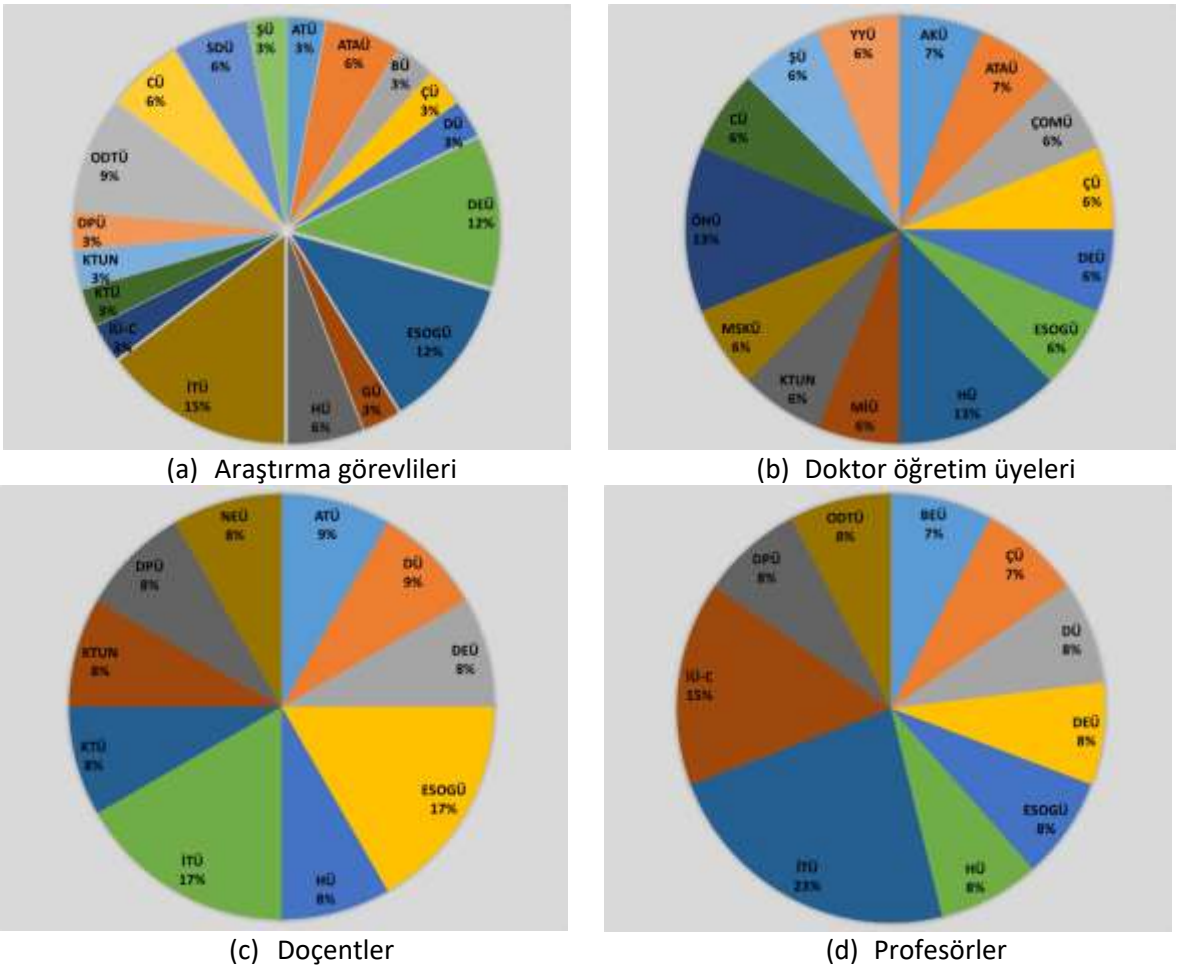
SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Türkiye'de Maden Mühendisliği bölümüne sahip 28 üniversitede görev alan kadın ve erkek akademisyenlerin unvan ve cinsiyet bazında dağılımları Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Üniversitelerin unvan ve cinsiyet bazlı akademisyen dağılımı (YBYS, 2019).

	Profesör			Doçent			Doktor öğretim üyesi			Araştırma Görevlisi			Toplam		
Üniversite Adı	**E**	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	0	0	0	1	0	1	2	1	3	0	0	0	3	1	4
Süleyman Demirel Üniversitesi	7	0	7	2	0	2	2	0	2	2	2	4	13	2	15
İnönü Üniversitesi	4	0	4	1	0	1	1	1	2	0	0	0	6	1	7
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Aksaray Üniversitesi	1	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	1	3	0	3
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	14	1	15	2	2	4	4	1	5	2	4	6	22	8	30
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	7	1	8	1	1	2	5	0	5	4	1	5	17	3	20
Dokuz Eylül Üniversitesi	12	1	13	10	1	11	2	1	3	9	4	13	33	7	40
Dicle Üniversitesi	1	1	2	4	1	5	2	0	2	1	1	2	8	3	11
Uşak Üniversitesi	2	0	2	0	0	0	2	0	2	0	0	0	4	0	4
Gümüşhane Üniversitesi	0	0	0	0	0	0	3	0	3	6	1	7	9	1	10
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	1	0	1	2	1	3	0	0	0	2	1	3	5	2	7
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	4	2	6	4	0	4	4	0	4	7	1	8	19	3	22
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	0	0	0	0	0	0	3	1	4	2	0	2	5	1	6
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	7	0	7	0	0	0	3	1	4	2	2	4	12	3	15
Batman Üniversitesi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1
İstanbul Teknik Üniversitesi	11	3	14	7	2	9	3	0	3	6	5	11	27	10	37
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	0	1	1	0	1	4	2	6	0	0	0	6	2	8
Karadeniz Teknik Üniversitesi	6	0	6	5	1	6	3	0	3	5	1	6	19	2	21
Konya Teknik Üniversitesi	6	0	6	1	1	2	4	1	5	5	1	6	16	3	19
Hacettepe Üniversitesi	9	1	10	2	1	3	6	2	8	7	2	9	24	6	30
Şırnak Üniversitesi	2	0	2	0	0	0	2	1	3	2	1	3	6	2	8
Atatürk Üniversitesi	0	0	0	1	0	1	0	1	1	3	2	5	4	3	7
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	3	0	3	1	0	1	2	1	3	1	0	1	7	1	8
Afyon Kocatepe Üniversitesi	3	0	3	2	0	2	3	1	4	2	0	2	10	1	11
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	6	1	7	2	0	2	3	0	3	4	0	4	15	1	16
Çukurova Üniversitesi	5	1	6	0	0	0	0	1	1	3	1	4	8	3	11
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	6	1	7	0	0	0	2	0	2	3	3	6	11	4	15
Toplam	119	13	132	50	12	62	65	16	81	79	34	113	313	75	388

28 üniversitede toplam 79 erkek araştırma görevlisi, 65 erkek doktor öğretim üyesi, 50 erkek doçent ve 119 erkek profesör istihdam edilmişken, kadın araştırma görevlisi sayısı 34, kadın doktor öğretim üyesi sayısı 16, kadın doçent sayısı 12 ve kadın profesör sayısı 13'dür.

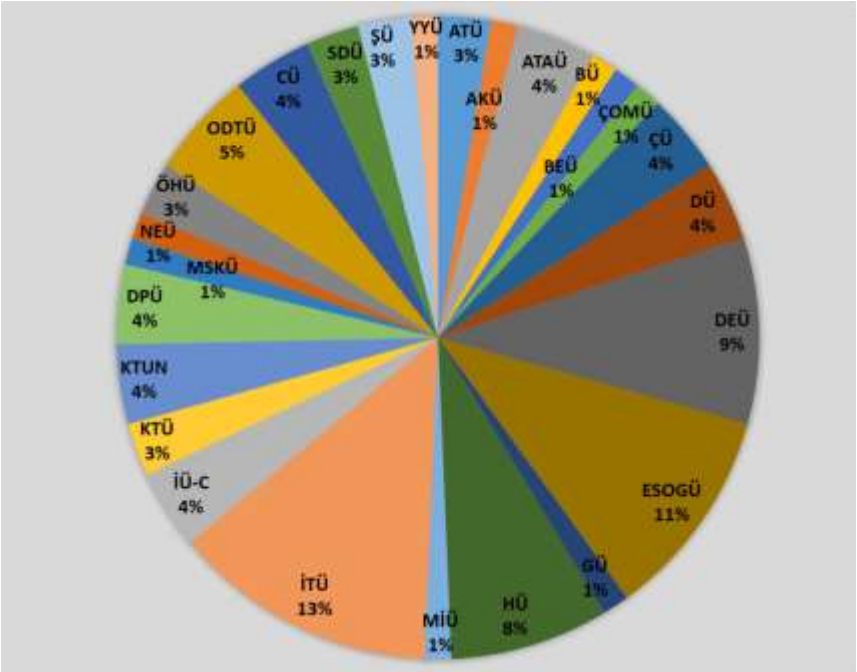


Şekil 1. Kadın (a) araştırma görevlileri, (b) doktor öğretim üyeleri, (c) doçentler, (d) profesörlerin unvan bazlı dağılımları (YBYS, 2019).

Üniversitelerdeki kadın akademisyenlerin unvan bazlı dağılımları

Şekil 1'de (a) 34 kadın araştırma görevlisi, (b) 16 kadın doktor öğretim üyesi, (c) 12 kadın doçent ve (d) 13 kadın profesörün unvan bazlı dağılımları verilmiştir. %15'lik oranla İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde en fazla kadın araştırma görevlisini barındıran üniversitedir. İstanbul Teknik Üniversitesi'ni %12 ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi takip etmektedir. Doktor öğretim üyesi oranlarına baktığımız zaman %13 ile Hacettepe Üniversitesi ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ilk sırayı çekerken, doçent oranlarında %17 ile İstanbul Teknik Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, profesör oranlarında da %23 ile İstanbul Teknik Üniversitesi başı çekmektedir.

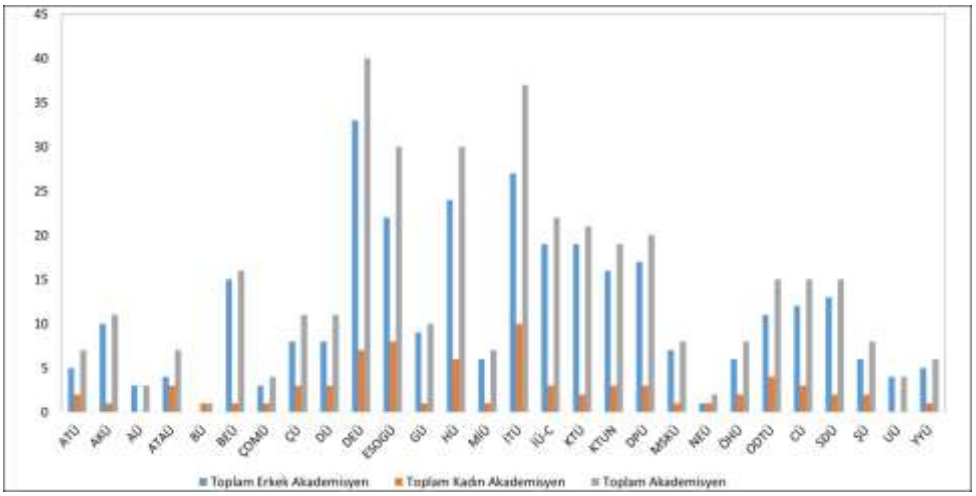
Türkiye'deki Maden Mühendisliği bölümlerindeki kadın akademisyenlerin dağılımı Şekil 2'de verilmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi, %13 ile Türkiye'deki Maden Mühendisliği bölümlerindeki en fazla kadın akademisyen oranına sahip üniversitedir. İstanbul Teknik Üniversitesi'ni sırasıyla %11 ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, %9 ile Dokuz Eylül Üniversitesi takip etmektedir.



Şekil 2. Toplam kadın akademisyen dağılımları (YBYS, 2019).

Sayılarla kadın ve erkek akademisyenler

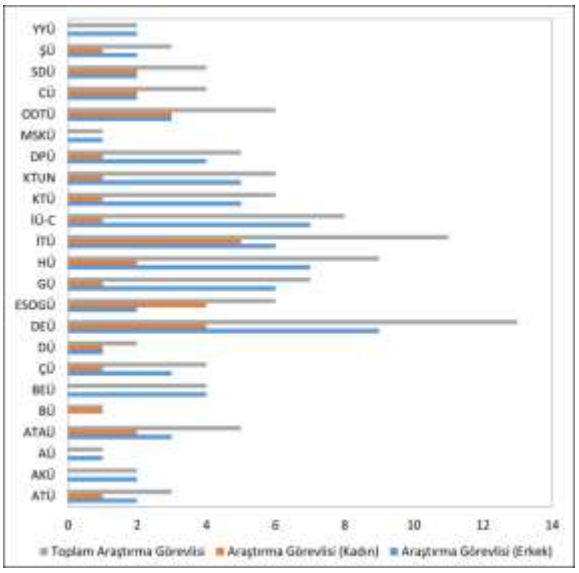
Üniversitelerdeki kadın, erkek ve toplam akademisyenlerin sayıca gösterimi Şekil 3'de verilmiştir. Hali hazırda istihdam edilmiş olan kadın akademisyenlerin toplam akademisyenlere oranları; Atatürk Üniversitesi'nde %33,33, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde %30,77, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde %26,83 ve Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde %25'dir. Batman Üniversitesi'nde görev yapan tek bir akademisyen olduğundan, kadın akademisyen oranı %100'dür.



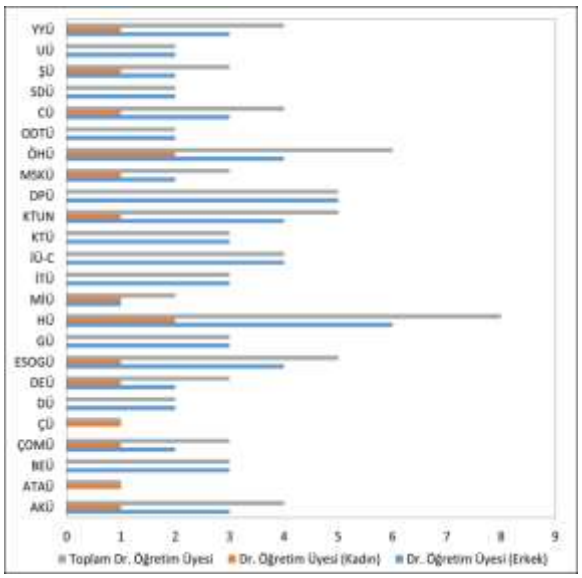
Şekil 3. Üniversitelerdeki kadın, erkek ve toplam akademisyenlerin sayıca gösterimi (YBYS, 2019).

Üniversitelerdeki kadın, erkek ve toplam (a) araştırma görevlileri, (b) doktor öğretim üyeleri, (c) doçentler ve (d) profesörlerin sayıca gösterimi Şekil 4'de verilmiştir.

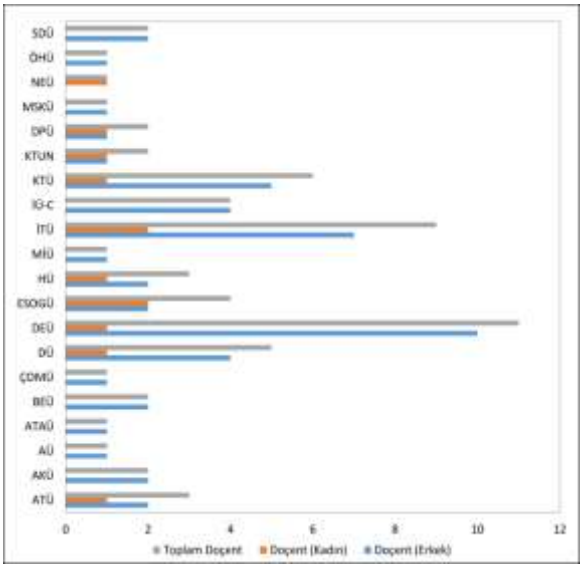
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde hali hazırda görev alan araştırma görevlilerinin %71,43'ü kadın araştırma görevlilerinden oluşmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nin kadın araştırma görevlisi oranları %50'dir. Atatürk Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesi'nde görev alan doktor öğretim üyelerinin %100'ü; İnönü Üniversitesi'nde görev alan doktor öğretim üyelerinin de %50'si kadın akademisyenlerden oluşmaktadır. Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi'ndeki doçentlerin %50'si ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'ndeki doçentlerin de %40'I kadındır. İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa %33,33'lük oranla ve İstanbul Teknik Üniversitesi de %20'lik oranla bütün üniversiteler içinde kadın profesör oranı en yüksek olan üniversitelerdir.



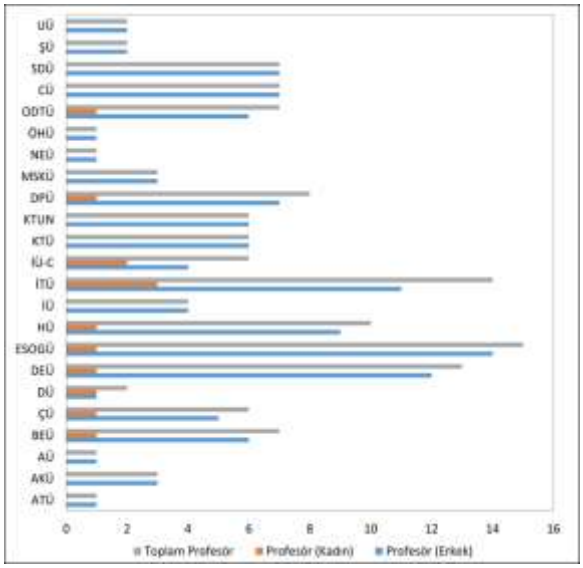
(a) Araştırma Görevlileri



(b) Doktor Öğretim Üyeleri



(c) Doçentler

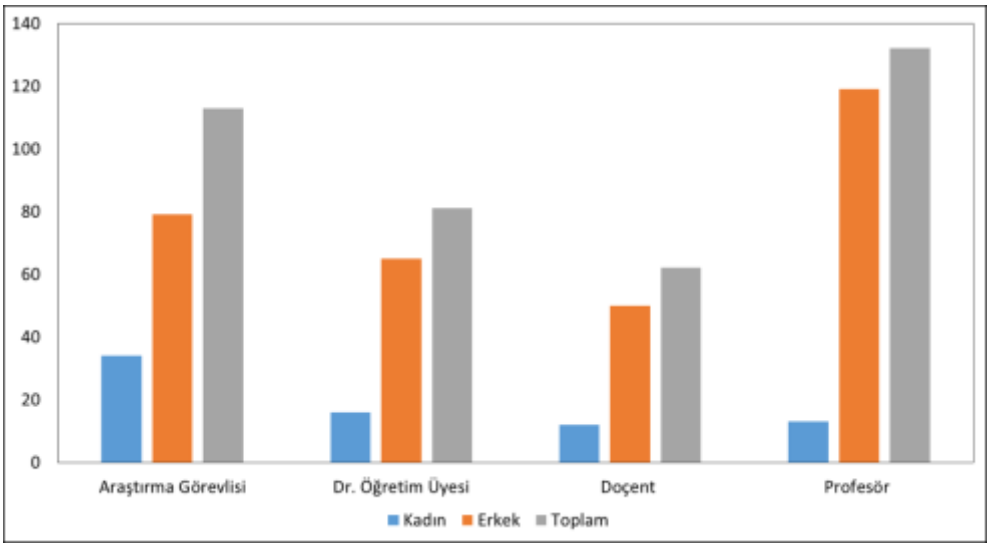


(d) Profesörler

Şekil 4. Üniversitelerdeki kadın, erkek ve toplam (a) araştırma görevlileri, (b) doktor öğretim üyeleri, (c) doçentler ve (d) profesörlerin sayıca gösterimi (YBYS, 2019).

Üniversitelerdeki kadın, erkek ve toplam akademisyen sayılarının unvan bazlı gösterimi Şekil 5'de verilmiştir. Türkiye'deki 28 üniversitedeki Maden Mühendisliği bölümlerinde çalışan araştırma

görevlilerinin %30,09'u, doktor öğretim üyelerinin %19,75'i, doçentlerin %19,36'sı ve profesörlerin %9,85'i kadın akademisyenlerden oluşmaktadır. Tüm üniversitelerde toplam 75 kadın akademisyen görev alırken, erkek akademisyenlerde bu sayı 313'dür ve bu verilerden yola çıkıldığında Türkiye'deki Maden Mühendisliği bölümlerindeki kadın akademisyenlerin oranı %19,33'dür.



Şekil 5. Üniversitelerdeki kadın, erkek ve toplam akademisyen sayılarının unvan bazlı gösterimi (YBYS, 2019).

Kadınların genellikle erkek meslektaşlarından farklı kariyer yollarının olması ve üst düzeylerde temsillerinin halen yeterli düzeyde olmamasından dolayı, kadın akademisyenlerin kariyeri, cinsiyet çalışmalarının odak noktası olmaya devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet önyargısı kadınlar, fikirleri ve bulguları hafife alındığı için akademide önemli bir engel olarak karşımızda durmaktadır. Dahası, erkek egemen akademi sebebiyle kadın akademisyenlerin kariyer basamaklarını tırmanması oldukça zorlaşmaktadır. Buna bağlı olarak akademide toplumsal cinsiyete dayalı ayrıştırma yatay ve dikey olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Bilim alanlarının toplumsal cinsiyete dayalı ayrışması yatay ayrışma, hiyerarşik ayrışmalar da dikey ayrışma olarak tanımlanmaktadır. YÖK'ün 2018 istatistiki verilerine göre Türkiye'deki tüm üniversitelerdeki Tıp fakültelerindeki kadın akademisyen oranı %43,6, Matematik bölümlerindeki kadın akademisyen oranı %42,09, Hemşirelik bölümlerindeki kadın akademisyen oranı %90,7 ve Makine Mühendisliği bölümlerindeki kadın akademisyen oranı %12,9 iken; Türkiye'deki tüm üniversitelerdeki kadın akademisyen oranı %44,4; kadın profesör oranı %31,23; kadın doçent oranı %38,8; kadın doktor öğretim üyesi oranı %42,5 ve kadın araştırma görevlisi oranı %50,4'dür. Bu tablodan da görüleceği üzere, hemşirelik ve makine mühendisliği bölümlerindeki kadın akademisyen oranları yatay ayrışmaya, profesör unvan kademesinden araştırma görevlisi kademesine kadar olan yelpazedeki fark da dikey ayrışmaya örnektir. Kadınlar akademik kariyer süreçlerinde ilerlerken, profesör unvan kademesine gelene kadar yaklaşık %20 oranında kayıp vermektedir.

Günümüzde kadınların akademide geçmişe nazaran daha fazla yer alıyor olması kadınların bilim üretimine katkısından dolayı oldukça sevindiricidir. Sadece Türkiye'de değil Dünya'da da kadınların hem yükseköğrenime geçişi hem de akademiye geçişi yıllar içerisinde artış göstermiştir. Bu olumlu gelişmelerin yanında, kadınların akademide hala "erkek egemen" olarak tabir edilen bölümlerde temsillerinin yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Ancak bu durum sadece Türkiye'ye özgü olmayıp, gelişmiş Batı toplumlarında da gözlenmektedir. Dünya'da hala mühendislik bölümleri bünyesinde en az kadın akademisyen barındıran bölümlerdir. Kimya, çevre gibi bazı mühendislik bölümlerinde görece olarak kadın/erkek akademisyen dengesi kurulmuş görünse de, birçok mühendislik bölümünde terazi eril taraftan yanadır. Maden Mühendisliği bölümü için de genel algı

“erkek egemen” bir meslek olduğu yönündedir. Bu nedenle, henüz yolun başı olan yükseköğrenime girişte dahi kadın öğrenciler Maden Mühendisliği eğitimini erkek öğrencilere göre çok daha az tercih etmektedirler.

Bu çalışmada Türkiye’de hali hazırda Maden Mühendisliği bölümüne sahip 28 üniversitede görev alan kadın ve erkek akademisyenlerin öncelikli olarak üniversiteler bazında dağılımları verilmiştir. Kadın akademisyenlerin unvan bazında dağılımlarına bakıldığı zaman, %15’lik oranla İstanbul Teknik Üniversitesi’nin bünyesinde en fazla kadın araştırma görevlisini barındıran üniversite olduğu görülmüştür. Kadın doktor öğretim üyesi oranlarında %13 ile Hacettepe Üniversitesi ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ilk sırayı paylaşırken, kadın doçent oranlarında %17 ile İstanbul Teknik Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, kadın profesör oranlarında da %23 ile İstanbul Teknik Üniversitesi başı çekmektedir. İstanbul Teknik Üniversitesi, %13 ile Türkiye’deki Maden Mühendisliği bölümlerindeki en fazla kadın akademisyen oranına sahip üniversite olduğu görülmüştür. İstanbul Teknik Üniversitesi’ni sırasıyla %11 ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, %9 ile Dokuz Eylül Üniversitesi takip etmektedir. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi’nde hali hazırda görev alan araştırma görevlilerinin %71,43’ü kadın araştırma görevlilerinden oluşmaktadır. Atatürk Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesi’nde görev alan doktor öğretim üyelerinin %100’ü kadın akademisyenlerden oluşmaktadır. Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi’ndeki doçentlerin %50’si kadındır. İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa %33,33’lük oranla ve İstanbul Teknik Üniversitesi de %20’lik oranla bütün üniversiteler içinde kadın profesör oranı en yüksek olan üniversitelerdir. Hali hazırda istihdam edilmiş olan kadın akademisyenlerin toplam akademisyenlere oranları; Atatürk Üniversitesi’nde %33,33, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde %30,77, İstanbul Teknik Üniversitesi’nde %26,83 ve Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi’nde %25’dir. Türkiye’deki 28 üniversitedeki Maden Mühendisliği bölümlerinde çalışan araştırma görevlilerinin %30,09’u, doktor öğretim üyelerinin %19,75’i, doçentlerin %19,36’sı ve profesörlerin %9,85’i kadın akademisyenlerden oluşmaktadır. Tüm üniversitelerde toplam 75 kadın akademisyen görev alırken, erkek akademisyenlerde bu sayı 313’dür ve bu verilerden yola çıkıldığında Türkiye’deki Maden Mühendisliği bölümlerindeki kadın akademisyenlerin oranının %19,33 olduğu görülmüştür.

Çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde, kadınların akademiye girişin ilk basamağı olan “araştırma görevlisi” kadrosundaki varlıklarının erkek araştırma görevlilerine yaklaştığı görülmektedir. Bu sonuç oldukça umut vaadedici olmakla birlikte, akademik kademe yükseldikçe kadınların temsil oranının azalmaya başladığı görülmektedir. Araştırma görevliliğinden sonraki adım olan doktor öğretim üyeliğinde kadınların temsil oranının neredeyse yarı yarıya düştüğü görülmektedir. Kadınların akademideki varlığıyla ilgili önceden yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde bu durum için genel algı kadınların akademiye sadık kalmakta sorun yaşadığı üzerinedir. Bunun çeşitli nedenler olmakla birlikte, en kabul gören nedenlerden biri de camia içinde yer alma isteğinin, ilerleme düşüncesinin önüne geçmesi gerçeğidir. Tabi ki bunun yanında, toplum tarafından inşa edilen “kadın” ve “erkek” rollerinden dolayı, kadının iş hayatı yanında ev hayatında da yüklendiği sorumluluklar kadınların akademik kariyer ilerlemelerini sekteye uğratabilmektedir. Maden Mühendisliği bölümü de diğer birçok mühendislik bölümü gibi beyin yükünün yanında beden yükünün de olduğu bir meslek grubu olduğu için, akademisyenlerin deneysel çalışma verilerinden yararlanarak yapmış oldukları araştırmalarda, projelerde ve bilimsel yayınlarda mekandan bağımsız şekilde çalışabilme şansları pek bulunmamaktadır. Bu da klasik çalışma saatlerinin dışına çıkma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Kadınların genelinin çalışma yaşamında konformistliği tercih etmesi ve aile yaşantısını önceliğine koyması da, özellikle mühendislik bölümlerinde akademik ilerlemede bir süre sonra tercih yapma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Kadınların Maden Mühendisliği bölümlerinde akademik süreçlerinin devamı için aşağıdaki öneriler söylenebilir:

- Yapılması gereken ilk adım hiç şüphesiz yükseköğrenime girmeden önce Maden Mühendisliği bölümüyle ilgili detaylı bilgilendirilmenin yapılması ve kadınların bu bölümün erkek egemen bölüm olduğu önyargısından kurtulmasını sağlamaktır.

- Maden Mühendisliği eğitimi alan kadın mühendis adaylarından akademik kariyer düşüncesi olanlar teşvik edilmeli, mevcut akademisyenler tarafından halen öğrenciyken çeşitli görevler verilerek akademik çalışmalara dahil edilmelidirler. Böylelikle akademisyenlik kavramını tanıma ve anlama fırsatı elde edebilirler.
- Hali hazırda araştırma görevlisi olarak istihdam edilmiş olan kadın araştırma görevlileri için meslekte ilerleme ve kariyer hedeflerinin de çizileceği ek çalışmalar yapılmalıdır. Böylelikle genç akademisyenlere meslekte devamlılık fikri aşılanabilir.
- Yine mevcut kadın araştırma görevlilerine, inisiyatiflerini de kullanabilecekleri farklı sorumluluklar verilip, gelecekte akademinin neresinde olacaklarını tecrübe etmeleri sağlanabilir. Bu sayede gelecekte sahip olacakları sorumluluklar için bir geçiş evresi yaşamaları ve adapte olma süreci başlatılabilir.
- Kadın araştırma görevlilerine, hem Maden Mühendisliği bilimi hem de diğer bilim dallarıyla ilgili gündemi ve teknolojik gelişmeleri takip etmeleri, yeniliklerden haberdar olup bilgilerini sürekli olarak güncellemeleri gerektiği bilinci verilmelidir. Böylelikle akademisyenliğin "iş" değil de "meslek" olarak görülmeye başlanması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Acker, J. (1992). From sex roles to gendered institutions. *Contemporary Sociology*, 21(5), 565-569.

Adak N. (2018). Akademide Kadınlar: Yükseköğrenime Giriş ve Kariyerde İlerleme. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1, 23-38.

Başarır F. ve Sarı M. (2015). Kadın Akademisyenlerin "Kadın Akademisyen Olma" ya İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi*. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5, 1, 41-51.

Bingöl O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 108-114.

Demir S. (2018). Akademide Kadın: Farklı Disiplinlerden Kadınların Akademideki Yeri ve Aile Yaşamlarıyla Etkileşimi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6, 1, 187-209.

Dikmen N. ve Maden D. (2012). Kadın Akademisyenlerin Görünmeyen Emeği Üzerine Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 21, 257-288.

Emre E. (2007). Türkiye'de Kadın Mühendisler. Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu Kadın Kurultayı, Ankara.

Hirshfield L. E. and Joseph T. D. (2012). 'We need a woman, we need a black woman': gender, race, and identity taxation in the Academy. *Gender and Education*, 24, 2, 213-227.

Karakuş H. (2016). Delik Boru: Türkiye'deki Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Analiz. *International Journal of Social Science*, 53, 533-556.

Küçükşen K. ve Kaya Ş. D. (2016). Yönetici Pozisyondaki Akademisyen Kadınlarda Aile-İş-Özel Yaşam Dengesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 37, 662-674.

Okay N. (2003). Maden Fakültesi'nde Kadın Öğrenciler: 1953'ten Günümüze. *50 Yıl Kitabı*.

Okay N. (2007). Türkiye'de ve Dünya'da Mühendislik ve Fen Bilimleri Bölümlerindeki Kadın Akademisyenlerin Mevcut Durumuna Bakış. *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 289:3, Sayfa 1-3.

Okay N. (2008). Status of Women Academics in Earth Sicences. Beyond the Glass Ceiling: Women Academics in Technology and Life Sicence, İstanbul.

Özçatal E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 1, 21-39.

Özkanlı Ö. ve Korkmaz A. (2000). Kadın Akademisyenler. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını*, 586, 9

Öztan E. ve Doğan S. N. (2015). Akademinin Cinsiyeti: Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği Üzerinden Üniversite ve Toplumsal Cinsiyet. *Çalışma ve Toplum*, 2015/3, 191-222.

Skelton C. (2005). The 'individualized' (woman) in the academy: Ulrich Beck, gender and power. *Gender and Education*, 17, 3, 319-332.

Şentürk B. (2015). Çokuz Ama Yokuz: Türkiye'deki Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Analiz. *ViraVerita E-Dergi*, 2, 1-22.

Şentürk B., Ayyıldız Ünnü N. A. ve Kesken J. (2017). İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyetin Etkisi: Türkiye Üniversiteleri Örneği. *UİİD-IJEAS, (16. UİK Özel Sayısı)*, 865-878.

World Health Organisation (WHO). (2019). Gender, equity and human rights. [online: http://www.who.int/gender/whatisgender/en/], [Ziyaret Tarihi: 22.01.2019].

Yıldız S. (2018). Türkiye'de Kadın Akademisyen Olmak. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8, 1, 29-40.

Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi (YBYS). (2019). [online: https://istatistik.yok.gov.tr/], [Ziyaret Tarihi: 25.03.2019].